

Grans llibres per a una educació liberal

Reflexionar sobre el món i la vida a través de la literatura

per Ana Moreno Salvo

ENTREVISTA A JOSÉ MARÍA TORRALBA LÓPEZ

Ens podria explicar breument què és l'educació liberal i com va sorgir?

El concepte d'educació liberal és molt antic, es remunta al món grecollatí, però la manera com s'utilitza avui dia és més moderna, és del segle XIX. Una figura clau és [John Henry Newman](#) (1801-1890), que va escriure el llibre "[La idea de una universidad](#)" (1852), on ja utilitza el concepte d'educació liberal.

L'educació liberal es pot definir per contrast. És a dir, és una educació que no és pragmàtica, no és utilitarista en el sentit que

la fi de l'educació sigui la utilitat. No és la utilitat d'allò que s'estudia per guanyar-se la vida o per tenir èxit; sinó que es busca el saber, el coneixement per si mateix. Això sona molt utòpic o filosòfic i ho és en el millor dels sentits. A mi m'agrada explicar que no és incompatible parlar del valor de l'educació, el valor del saber en si mateix, amb la seva utilitat. És cert que avui dia la utilitat, per a què em servirà, per exemple, fer una carrera o fer un batxillerat de ciències o de lletres, és la primera pregunta que es fan els joves i també les famílies. Des

de la perspectiva de l'educació liberal, això és un error, és un desenfocament de la jerarquia.

L'ordre adequat, tal com el defineixen els que defensen la tradició de l'educació liberal, és que la primera finalitat de l'educació és créixer com a persones, cultivar l'intel·lecte, madurar intel·lectualment. I com a fi secundari o paral·lel, evidentment, és que això em serveixi per guanyar-me la vida i viure al món, perquè no són incompatibles. Però sempre tenint en compte aquesta jerarquia.

Com va sorgir? Posteriorment a John Henry Newman, a principis del segle XX, als Estats Units, hi va haver també un moviment intel·lectual educatiu en aquesta direcció. Una sèrie d'universitats

La primera finalitat de l'educació és créixer com a persones, cultivar l'intel·lecte i madurar intel·lectualment

José María Torralba López (València, 1979) és catedràtic de Filosofia Moral i Política de la Universitat de Navarra i director del Centre Humanisme Cívic per a estudis sobre el caràcter i l'ètica de les professions, a l'Institut Cultura i Societat. Ha estat director de l'Institut Core Curriculum (2013-2022). És membre de la junta directiva de l'Association for Core Texts and Courses i del comitè editorial d'International Studies in Catholic Education. Assessora universitats de diversos països als seus programes d'educació humanista. Ha escrit "Una educación liberal. Elogio de los Grandes Libros" (Encuentro, 2022).

com la Universitat de Colúmbia, la universitat de Chicago o St. John's College van impulsar aquest plantejament d'educació liberal que es va concretar en una cosa que ha rebut el nom de "Core Currículum", que és sinònim de programes de Grans Llibres o seminaris de Grans Llibres. En altres paraules, vol dir oferir a tots els alumnes una formació humanística i científica bàsica transversal independentment de la carrera que vagin a estudiar (sigui Física, Matemàtiques, Enginyeria o Dret).

Per a molts, aquest tipus d'educació està més aviat relacionada amb un tradicionalisme anglosaxó, potser fins i tot una mica desfasat. En quina mesura s'aplica actualment a les universitats i especialment a les espanyoles?

En general, les humanitats semblen estar una mica fora de lloc, ja que qualsevol iniciativa educativa de tipus humanista avui dia ha de superar una sèrie de prejudicis com que són una cosa del passat, que persegueixen en va un ideal, que no desperta interès en els alumnes, que és una pèrdua de temps o que al sistema universitari la formació humanística no hi té cabuda. M'atreveixo a dir que la meva experiència és la contrària. No diré que tot això que he esmentat al principi no sigui real. Té alguns obstacles, certament, però als alumnes els interessa. Quan als alumnes se'ls dona l'oportunitat de rebre una educació humanista sòlida, gaudeixen i els apassiona. Em sembla que bona part del problema, en concret pensant en el context educatiu espanyol, és que potser els educadors, som els qui no confiem que això sigui possible.

Quan als alumnes se'ls dona l'oportunitat de rebre una educació humanista sòlida, gaudeixen i els apassiona

Els llibres clàssics són els que avui ajuden un jove a conèixer altres maneres d'entendre la vida

A la Universitat de Navarra hem desenvolupat un programa de Grans Llibres dins del "Core Currículum". Aquest programa ara té deu anys i l'han cursat 700 alumnes. Recentment, vam fer una enquesta sobre els seus resultats educatius als alumnes que l'havien cursat. Les respostes van ser molt positives. És un tipus de docència que aconsegueix despertar la il·lusió i encendre l'espurna intel·lectual als alumnes.

La meva impressió és que cada cop hi ha més institucions que se sumen a aquest moviment. Des de l'any 2015, se celebra cada dos anys un congrés europeu que es diu "Arts liberals i Core Currículum" i en tots els congressos hi ha hagut 100 participants o més de diferents països. Em sembla que això és una cosa notable i nova. A Amèrica Llatina està en projecte el primer congrés llatinoamericà de "Core Currículum". A Espanya hi ha un grup educatiu que està dissenyant un programa pilot per implantar a les escoles els Seminaris de Grans Llibres. Tot i això, en l'àmbit de l'educació secundària és més difícil perquè tot està molt regulat en el currículum educatiu. Ara bé, la meva experiència és que, si hi ha educadors que creuen en el projecte, hi ha maneres de fer-ho.

Per què creu que és important una educació humanista al món actual? Què aporta a la joventut que ha de bregar amb un futur incert en tants aspectes?

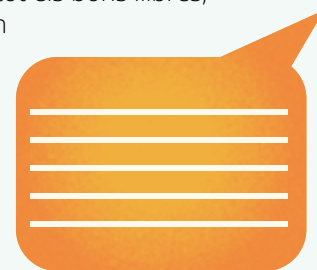
La formació humanista és essencial. M'atreveria a dir que més important

fins i tot que en altres èpoques. Estem en una època de canvi cultural, de civilització. En èpoques de canvi, el que cal són referents i orientació. I això és el que necessiten ara mateix els joves. No es tracta de marcar-los el camí o no comptar amb la seva llibertat, però tampoc d'abandonar-los a la seva sort. Els grans problemes de l'ésser humà no són nous. A través de la literatura, de la filosofia, dels exemples de la història, un pot aprendre de la tradició cultural i, per tant, adquirir experiència i tenir referents. És l'esforç d'obrir-los la porta a la tradició cultural a través dels llibres. Per què els llibres? Perquè gran part de la cultura ens ha arribat a través d'ells. També perquè, des del punt de vista educatiu, penso que és el més accessible.

L'avantatge que té fomentar la lectura o aconseguir despertar l'interès per llegir és que el llibre, sobretot els bons llibres, no són

manuals d'instruccions, ni són llibres d'autoajuda, són llibres on hi ha una moralitat i que van orientats a fer que l'alumne la descobreixi o conclougi; els clàssics són llibres sempre oberts.

Vivim en un món on la llibertat és molt important, és un valor positiu que cal fomentar, però sense que això faci que la gent al final no tingui

capacitat d'orientar-se. La lectura permet que sigui el mateix lector, en aquest cas l'alumne, qui reflexioni mentre llegeix i qui a partir de la lectura parli amb els seus companys i vagi arribant a conclusions sobre la vida, la societat, el futur. I em sembla que aquest és el camí que avui dia hem de recórrer. De fet, els llibres clàssics són els que avui ajuden un jove a conèixer altres maneres d'entendre la vida.

Ens podria parlar del programa de Grans Llibres? A quin tipus de llibres es refereix? Ens pot explicar algun exemple de com un llibre pot impactar a la vida d'una persona?

perquè és la metodologia en què es llegeixen els llibres, o en què aquests llibres s'incorporen al currículum educatiu. L'objectiu és diferent del d'una assignatura de literatura ordinària, tant a l'escola com a la universitat. A una escola hi ha un currículum de Llengua i Literatura que cal cobrir, amb un enfocament acadèmic, científic, de coneixements. Això és bo i necessari, però és diferent del plantejament i de l'enfocament amb què es llegeixen aquestes mateixes obres. Per què? Perquè als Seminaris de Grans Llibres l'objectiu no és analitzar l'obra de manera científica o històrica, sinó llegir-la amb el nivell d'un lector culte i preguntar-se: "Aquesta obra què em diu?".

El context del seminari sol ser el de les grans preguntes de la vida humana. Al llibre el que no se li pregunta com exemplifica una època històrica o un determinat estil literari, sinó que se li interpella des de qüestions com què és el bé, què és la

llibertat, què és una societat justa o què és la persona humana. Això fa que en els seminaris la conversa connecti amb la vida de les persones i amb els seus interessos més íntims o existencials.

Un altre tret d'aquests seminaris és que són en petits grups i dialogats. El nombre ideal són 18 alumnes, a la Universitat de Navarra ho fem amb fins a 25 i també funciona. Vist des del punt de vista d'una escola és el nombre que hi sol haver en una aula, de vegades una mica més, però fins a 30 es podria fer. "Seminaris dialogats" significa que el professor té un paper clau,

Als programes de Grans Llibres, el concepte clau és el de seminari. Amb grans llibres ens referim a bona literatura, parlem de clàssics, però clàssics no vol dir antics, hi ha clàssics del món grec i llatí, però també hi ha clàssics moderns i contemporanis.

El més important és el seminari

El context sol ser el de les grans preguntes de la vida humana como ara què és el bé, què és la llibertat o què és una societat justa

A l'hora de parlar de qüestions existencials, per a un adolescent pot ser més fàcil parlar-ne si ho fa a través de llibres

encara que la seva funció és més aviat aconseguir que els alumnes intervinguin en una conversa profunda i rellevant que relacioni el llibre amb els temes existencials que esmentava. El professor no és un simple moderador. És un més en la conversa, està més qualificat i intenta aconseguir que els alumnes vagin trobant respostes per si mateixos. És ni més ni menys que la implementació del "Mètode Socràtic". No es tracta de cobrir un temari o de preparar-se per a un examen, sinó de fer preguntes per aconseguir despertar l'interès, el pensament crític. El professor ajuda a profunditzar i madurar en aquestes idees. En aquest precís instant, es va creant una comunitat intel·lectual, un diàleg intel·lectual d'alçada. Això és una cosa molt valuosa i molt enriquidora.

Els professors han de tenir clara la metodologia: generar una conversa on es donin raons, s'hi confrontin postures i s'arribi a conclusions. Aquesta metodologia també es recolza en la redacció d'assajos o textos argumentatius. És a dir, a més de llegir, anar a classe i parlar, l'alumne ha d'escriure sobre un tema. De vegades el tema els l'indicarà el professor, altres serà obert encara que l'hauran d'argumentar. Aquest escriure i argumentar és important perquè afegeix rigor.

Em preguntaves per algun exemple, en posaré un sobre "Les confessions de Sant Agustí". Hi va haver dues reaccions davant del llibre. Després d'haver-lo treballat a classe, vaig preguntar què els semblava aquesta lectura. Un grup d'alumnes, que deien que eren gent que tenien creences religioses, deien que els havia encantat: "Ens sentim identificats perquè veiem que Sant Agustí és un dels nostres o nosaltres

som com Sant Agustí". La realitat és que algú que va viure fa tants segles, que un pot identificar com una figura intel·lectual de grandíssim nivell, havia aconseguit amb la seva història i les seves paraules interpellar joves de 18 i 19 anys. D'altra banda, un altre grup d'alumnes, que deien que eren gent que l'aspecte religiós no només no els agradava, sinó que els produïa cert rebuig, deien: "Sant Agustí és un gran, és algú genuí que m'hauria agradat conèixer i amb qui m'hauria agradat parlar".

Des de fa un temps algunes institucions educatives han començat a impartir un "Core Currículum" de tipus humanista. En quina mesura un adolescent es pot beneficiar d'aquesta formació? Com es podria fer atractiva perquè tingués realment un impacte a les seves vides?

Estem en un moment que em sembla propici per desenvolupar una educació humanista. Cada cop hi ha més consciència de la seva necessitat, potser per reacció al món tecnocràtic on vivim, a enfocaments utilitaristes en l'educació, a enfocaments massa reduïts per preparar el mercat laboral o a estar massa pendents del que demana el mercat.

Vivim en un món on els joves tenen l'obligació de posicionar-se a la vida massa aviat. Crec que seria millor donar-los una mica més de temps. Fer-los accessible la tradició els pot ajudar. Hi ha una autora que recomano, [Karen E. Bohlin](#), que va desenvolupar un programa d'educació clàssica de Grans Llibres. Va publicar fa uns anys un llibre titulat "Formació del caràcter a través de la literatura", on parla dels Grans Llibres, el poder de la lectura per a la formació i l'educació del caràcter. En

altres paraules, ajuda a orientar-se a la vida o a respondre preguntes de tipus ètic i existencial. En el llibre diu que, a l'hora de parlar de qüestions ètiques o existencials, per a un adolescent pot ser més fàcil parlar-ne o pensar-ne si ho fa a través de llibres i de ficcions perquè no se sentirà jutjat. Hi ha una interpellació clara, que és la de preguntar sobre la pròpia vida. Amb els llibres un veu històries sobre el bé i el mal, on l'adolescent pot identificar-se o veure reflectides situacions o aspectes que tenen a veure amb la seva vida.

Reben algun tipus de formació especial els professors que imparteixen aquests continguts? Quina formació necessitaria un professor de secundària?

Els professors que ho impartim hem assistit a cursos de diverses universitats dels Estats Units que tenen aquest tipus de programes. Ho hem fet a través de l'[ACTC](#) (Association for Core Text and Courses). És una associació que reuneix unes 100 universitats de tot el món que aposten per aquest model educatiu. Qualsevol educador amb experiència docent de seguida entén aquest mètode i, encara que es pugui parlar d'una metodologia de Grans Llibres, no és una tècnica. Allò que configura la metodologia dels Seminaris de Grans Llibres són els elements bàsics de qualsevol plantejament educatiu, que és saber parlar, escriure i llegir. En aquest sentit, no té res d'especial, però sí que ajuda a aprendre veient-ne d'altres, aquesta és la manera.

Diria que la formació que necessita un professor de secundària no és cap en especial, però sí que cal adaptar el contingut a l'edat i al nivell educatiu. Des de la Universitat de Navarra també hem organitzat un curs on el que fem és compartir la nostra experiència. Ho impartim a professors d'universitat, però quan han vingut professors de secundària, els hi ha semblat igual d'útil. En

